

je ovšem někde nutně stručná až k heslovitosti a okolo nich se také probouzejí další otázky. Lze se například ptát po přesnějším zakreslení předložené představy do souřadnic sociologických a chronologických: do jaké míry (a jak dlouho?) mohly být nositeli jednotlivých christologických motivů samostatné skupiny Ježíšových vyznavačů, jak

(a zda) souvisí apokalyptický původ christologie vzkříšení s apokalyptikou předvelikonočního Ježíše, či do jaké míry lze pokládat christologii zástupné oběti za samostatnou, na vzkříšení snad nezávislou interpretaci ukřižování. Takové otázky však jen dokreslují závažnost a přesvědčivost celkového Pokorného pohledu.

Jan Roskovec

KOMPENDIUM LITURGICKÉHO ROKU

Adolf Adam: Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe. Přel. Lucie Kolářová, Václav Konzal, Pavel Kouba. Vyšehrad, Praha 1998. 325 stran.

Známy německý katolický liturgik podává ve své knize, poprvé vydané roku 1979, výklad liturgického roku ve světle liturgické reformy 2. vatikánského koncilu, způsobem přístupným i neodborníkovi, ale dostatečně odborným pro studenta teologie; kniha je tudíž jak učebnicí, tak příručkou liturgické osvěty pro angažované členy církve i pro kulturní veřejnost.

Proti podezření, že liturgický rok fixuje (přírodní) cyklické pojetí času, navrhuje autor *srovnání se stoupajícími závitěmi šroubu nebo spirálou, které se po jednom otočení octnou o kus výš nad výchozím bodem – stoupání vstříc Kristu* (38), přičemž toho „stoupání“ chápe především kvalitativně, jako hlubší vrůstání jednotlivce i věřící obce do společenství s Kristem. Podrobnější výklad o důvodech, jež vedly k ročnímu cyklu svátků, nahrazuje autor v 1. kapitole náznakovým poukazem k řádu stvoření s jeho časovými rytmy (17n). Autorův výklad lze doplnit christo-

logickým zřetelem: Jsou-li základem křesťanského liturgického roku „velikonoce“, pak se jejich slavení nevztahuje k nadčasové ideji, nýbrž k události, jež se stala v reálném čase, takže její „výročí“ lze (ať jakkoli) výpočetně určit.

Kapitola 2 uvádí stručně přehled židovských svátků a počínaje kapitolou 3 se již autor věnuje křesťanskému liturgickému roku; jeho srdcem je *velikonoční tajemství* (kap. 3), jehož *prvotní slavnost* je neděle (kap. 4), později promítnutá do ročního cyklu *velikonoce* (kap. 5); *vánoce a jejich sváteční okruh* jsou obsahem kap. 6 a *liturgickému mezidobí* (tj. týdny mezi Zjevením Páně a Popeleční středou plus týdny mezi Pondělím svatodušním až po počátek adventu) je věnována kap. 7. V obojím svátečním okruhu včetně liturgického mezidobí (temporál) je určující „tajemství vykoupení“; katolický liturgický rok zná však i druhou polohu: *sanctorál – svátky svatých* (kap. 8), která se promítá zejména též do *denní modlitby*

církev (oficium) (kap. 9). Poslední (10.) kapitola tvoří exkurs o *problematicke stálého kalendáře*, v němž se autor přimlouvá za reformu světového kalendáře v zájmu *optimálního časového uspořádání* (282), jemuž by nejspíše odpovídal jeden do týdne nezařazený sváteční den po každém 31. prosinci.

Všechny kapitoly mají obdobnou stavbu: Začínají výkladem o historii (a někdy neohroženě i o pohanské prehistorii) svátku či období včetně diskuse s názory dějepisců bohoslužby a ústí do stručného výkladu mešních textů (antifony, biblických lekcí, žalmu, modliteb) předepsaných pro příslušný svátek. Autor navázal na historickokritické výtky školy Jungmannovy, nezakrývá různé deformace, jimiž liturgický rok v dějinách procházel. Autorova kritičnost však většinou končí u stávajícího bohoslužebného řádu katolické církve, takže vzniká dojem, jakoby všechen dosavadní liturgický vývoj řádně vyústil do současného stavu, nad nějž již není dalšího kritéria a mimo něj žádného dalšího vývoje. V tomto smyslu jde o knihu spíše popisnou, u níž postrádáme inovační podněty (s výjimkou návrhu na liturgické zohlednění začátku občanského roku, 137n). Bezděčně recenzenta napadá otázka, proč dosud nebyl vydán „Pokus o katolickou liturgiku“ českého autora B. Boušeho, který, ač jinak zaměřen, je ve srovnání s Adamovým kompendiem mnohem podnětější – i ekumeničtější.

S tím souvisí další nejasnost ohledně role a váhy tradice. Adam nesmlčuje, že reforma 2. vatikánského koncilu (a již předchozí papežská rozhodnutí) provedla četné chirurgické řezy do liturgické tradice už příliš rozbujelé; přibližuje čtenáři i hlavní kritéria, podle

nichž byl skalpel veden. Ví také o základním schématu liturgického vývoje: *Nikoli formule stvořila zvyk, nýbrž zvyk již dlouho mezi lidmi ustálený dal podnět k zabudování oněch slovních obrátů do formule; tím se tento zvyk zároveň církevně legalizoval* (112). Tlak lidové zbožnosti si vynutil ten či onen svátek či jeho konkrétní podobu. Víme však, že lidová zbožnost se napájela z různých pramenů, spolehlivých i méně spolehlivých anebo i zcela problematických. Legitimuje církev, legalizující svátek, také tyto prameny? Nejméně jedno místo Adamovy knihy se zdá naznačovat kladnou odpověď (200n): Slavnost Panny Marie počaté bez poskvrny dědičného hříchu (8.12.) vděčí za svůj vznik (po dlouhá staletí i renomovanými teology problematizované) legendě v apokryfním Prótoevangelii Jakubově; tato legenda je tímto způsobem de facto kanonizována. Očekávali bychom alespoň na tomto místě podrobnější výklad o teologických důvodech takového kroku.

Ještě závažnější otázka vyvstává nad autorovým záměrem pojmout svou knihu také jako *podnět pro kázání* (15). Nejedna kazatel příslušné neděle či svátku nepochybně najde v jeho výkladu tu či onu myšlenku pro svou homilii. Nicméně budiž recenzentu dovolena otázka, zda liturgické ingenium církve, která k sobě umně přiřadila určité pasáže bible, žalmy, antifony a modlitby, může být druhým zdrojem zvěstovatelské inspirace vedle Božího slova v Písmu. Poctivě připustíme, že Adolf Adam své konstrukce nikomu nevnucuje a respektuje svobodu konkrétního kazatele čerpat pouze z Písma. Odchýlení od stanoveného pořádku však nezmiňuje ani jako možnost. Tu se při-

mo vnucuje úvaha, zda švýcarská reformace nebyla ve své snaze o svobodu Božího slova na lepší stopě, když odmítla perikopální pořádky, riskujíc ovšem, že svoboda Božího slova bude vydána všanc tvořivosti kazatelů. I zde bychom si od teologa Adamova formátu přáli bližší, teologický výklad o svrchovanosti Slova nad liturgickým schématem.

Rámec Adamova kompendia již přesahuje, ale jeho konformitu se stávajícím pořádkem katolické církve dobře ilustruje absence úvahy nad oprávněností každodenní mše. Mnozí autoři se pozastavují nad „protestantskou deformací“ eucharistie, slavené jen několikrát do roka, stejně jako nad „katolickou deformací“, kdy je eucharistie slavena denně, čímž se stírá „velikonoční tajemství“ a jeho eschatologická dimenze, přítomná v tomto věku jen torzovitě, distančně: „Ještě nejsme v Božím království a musíme dovolit, aby dny všedního týdne byly odlišné od neděle“ (J.-J. von Allmen: *Worship: Its Theology and Practice*, 1965, 238).

„Německou“ orientaci Adamovy knihy v jednotlivostech (což je mj. umož-

něno i liturgickou reformou druhého Vaticana, která dává větší svobodu národním a regionálním zvyklostem) i v odkazech na literaturu nebudeme autorovi vytykat: psal pro své prostředí. Překladatelům se v možné míře podařilo originál zčeštit; zvláště oceňujeme, že uvedli Český národní kalendář (242 až 253).

Adamovo kompendium, určené jako pomoc pro teologické studium, jako podnět pro kázání, katechezi a vyučování náboženství i pro práci četných skupin a rad ve farní obci, ale i pro obecnou kulturně historickou orientaci (15), je možno doporučit všem těmto úrovním. Obsahuje solidní, spolehlivé poučení pro studenty i další zájemce o současném katolickém bohoslužebném pořádku s nejedním výletem do kulturních dějin.

Připomeňme, že skoro zároveň vyšla podobná práce o bohoslužebném pořádku církvi pravoslavných: *Peter Kormaník: Liturgický rok v pravoslávnej církvi. Denný, týždenný a roční bohoslužebný cyklus. Prešov 1997.*

Pavel Filipi

OD KATAKOMB KE SVĚTOVÉ CÍRKVI

Jiří Hanuš, Od katakomb ke světové církvi. Rozhovory s historikem starověku Josefem Češkou. Centrum pro studium demokracie a kultury Brno, 1998, stran 145.

Josef Češka, profesor starověké historie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, po léta soustřeďoval badatelskou pozornost k římské křesťanské antice, k době, jíž klasická filologie,

z kteréhožto oboru Josef Češka odborně vzešel (po léta řídil Katedru starověké kultury, dnešní Ústav klasických studií, na Filozofické fakultě) uvykla říkat „úpadkové období Říma“. Je autorem